

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 210 КК УКРАЇНИ: ПИТАННЯ ЗНАЧЕННЯ ТА СТРУКТУРИ

Ольга Станіславівна СЕМЕНОВИХ,

*аспірант кафедри права гуманітарно-правового
факультету Національного аерокосмічного
університету ім. М. Є. Жуковського
"Харківський авіаційний інститут"
<https://orcid.org/0000-0003-2479-7408>*

Науковий керівник: *Спіцина Г.О., докт. юрид.
наук, професор, завідувач кафедри права
гуманітарно-правового факультету Національного
аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського
"Харківський авіаційний інститут"*

Кримінальне право як самостійна галузь права виконує власну роль у механізмі правового регулювання суспільних відносин. Впорядкування відносин з його боку здійснюється завдяки специфічним засобам впливу – кримінально-правовим нормам. Останні, знаходячи своє закріплення у статтях Кримінального кодексу України, спрямовані на правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням (ст. 1 КК України). Саме тому з метою досягнення вказаних завдань основну частину статей КК України містять норми, котрі визначають, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними становлять правопорушеннями та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили. Таким чином спрямованість та зміст норм кримінального права визначає його призначення.

Основним змістом норм кримінального права, як відмічає І. І. Митрофанов, є система встановлених (санкціонованих) й юридично забезпечених загальнообов'язкових правил поведінки щодо невчинення кримінально-протиправного діяння, передбаченого 1 КК України, і органічно пов'язаних з ними велінь, дотримання яких забезпечується примусовим потенціалом засобів кримінально-правового впливу [1, с. 70]. Отже, можна вказати, що переважним чином правове регулювання суспільних відносин завдяки забезпеченню їх охорони кримінальним правом здійснюється через опис складу кримінально-протиправного діяння та засобів кримінально-правового впливу, які застосовуються до особи в разі його вчинення.

В цьому контексті слід відмітити, що важливим засобом створення та ефективного застосування норм кримінального права є розробка моделей кримінально-протиправного діяння. В літературі зауважується, що правовою моделлю розуміється створена в результаті абстракції, ідеалізації чи

спостереження форма відображення правової дійсності, яка перебуває у відношенні відповідності з досліджуваним об'єктом, служить засобом вираження внутрішньої структури складного правового явища та яка несе інформацію про об'єкт чи виконує спеціальну описову (демонстраційну) задачу [2, с. 213]. Тобто такі моделі у кримінальному праві виконують функцію фіксації найбільш типових, загальних рис певного соціального явища, яким є кримінально-протиправне діяння, яке знаходить своє відображення в структурі кримінально-правової норми як загального правила поведінки, розрахованого на багаторазове використання. Як вважається, основою формування таких правових моделей у кримінальному праві слід розглядати кримінально-правову характеристику злочину. Така характеристика, на погляд А.А. Вознюка, є ні чим іншим як описом, визначенням істотних, характерних особливостей та ознак; система відомостей про істотні, характерні особливості й ознаки злочину [3, с. 155].

Таким чином визначення особливостей й ознак конкретного злочину, наприклад, передбаченого ст. 210 КК України, саме як взаємно пов'язаної системи, що відображує основні внутрішні зв'язки та істотні взаємні відношення як його складових, так і пов'язаних із ним явищ, якою і є кримінально-правова характеристика, виступає важливою умовою правильної кваліфікації та засобом реалізації кримінально-правової норми як засобу охорони суспільних відносин. На наш погляд, також можна вести мову про те, що ця характеристика також утворює підґрунтя для оцінки ефективності і визначення ступеня відповідності встановленої у КК України кримінально-правової заборони стану та характеру суспільних відносин, які підлягають захисту кримінально-правовими засобами. Тобто таку характеристику можна розглядати як теоретико-правову модель, яка є засобом, що сприяє правильній правореалізації припису кримінально-правової норми, а також створює умови для її подальшого удосконалення.

Щодо структури кримінально-правової характеристики злочину взагалі, у тому числі і кримінально-правової характеристики кримінального правопорушення, наприклад, передбаченого ст. 210 КК України, то, як вважається, вона повинна носити типовий характер. Це пояснюємо тим, що поза залежністю від особливостей окремого складу того чи іншого суспільно небезпечного діяння об'єктом опису цієї характеристики виступає одне і те саме за своєю правовою природою явище – кримінальне правопорушення.

Стосовно структури кримінально-правової характеристики, то як вказує А. А. Вознюк, вона включає такі елементи, які необхідні для правильної кваліфікації злочину, зокрема: 1) склад злочину; 2) кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки злочину; 3) характер (вид та розмір) покарання за злочин; 4) спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності або обставини, що виключають злочинність діяння [3, с. 157]. На думку, наприклад, К. Белікова, структура кримінально-правової характеристики вуличних злочинів включає в себе такі елементи: 1) типова суспільна небезпечність злочину (ступінь тяжкості); 2) склад злочину; 3) кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки злочину; 4) характер (вид та розмір) покарання за злочин; 5) спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності [4, с. 287]. У навчальному посібнику «Кримінально-правова характеристика злочинів

проти особи» відповідна характеристика умисного вбивства розкрита через такі елементи як 1) опис суспільно небезпечного діяння; 2) склад злочину; 3) кваліфікуючі ознаки злочину [5, с. 287].

Враховуючи попередні висновки щодо ролі та значення кримінально-правової характеристики злочину, вважаємо, що її структура повинна відображувати весь комплекс істотних, характерних особливостей та ознак цього явища, зокрема, окрім власне складу злочину та кваліфікуючих ознак. Саме тому вважаємо, що варто підтримати точку зору К. Белікова, додавши до неї такі пункту як підстави для криміналізації, а також причини та умови кримінального правопорушення.

Підсумовуючи наведене щодо значення та структури кримінально-правової характеристики кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України, відмітимо, що це важлива категорія науки кримінального права та одночасно інструмент удосконалення кримінально-правових засобів правового регулювання суспільних відносин в частині їх захисту від протиправних посягань.

Список використаних джерел:

1. Митрофанов І. І. Поняття кримінально-правових норм та їх види в механізмі реалізації кримінальної відповідальності. Європейські перспективи. 2016. Вип. 1. С. 68-75
2. Кметик-Подубінська Х.І. Правове моделювання як метод сучасних конституційно-правових досліджень. Підприємництво, господарство і право. Науково-практичний господарсько-правовий журнал. Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва ім. академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України. Випуск 7. Київ, 2020. С. 211-215.
3. Вознюк А. А. Поняття та елементи кримінально-правової характеристики злочинів. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ, № 1, 2013. С. 154-160.
4. Беліков К. Структура кримінально-правової характеристики вуличних злочинів. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 12. С. 284-288.
5. Кримінально-правова характеристика злочинів проти особи: навч. посібник у схемах / В. К. Грищук, Т. М. Луцький, О. Ф. Пасека, М. В. Самарчук. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 64 с.